

Daniel Boyarin. *The No-State Solution: A Jewish Manifesto*. New Haven, CT: Yale University Press. 2023. 180 s.

Titeln på denna bok får en att tro att det är ett ytterligare försök att presentera en lösning på den israelisk-palestinska konflikten. Så är det inte. Benjamin Netanyahu nämns inte en enda gång i boken, men desto oftare nämns tänkare som Franz Rosenzweig (1886–1929), Jean-Paul Sartre (1905–1980) och Frantz Fanon (1925–1961).

Det här är nämligen ett intressant och provocativt inlägg i den långa debatten om vad judarna egentligen är. De två huvudlinjerna i den debatten är dels att judendomen är en religion och judar följaktligen de som praktiserar denna religion, dels att judarna är en nation, ett folk. De som betonar det nationella, inte minst den sionistiska rörelsen, hävdar dessutom att judarna som nation har rätt till nationellt självbestämmande i en egen nationalstat.

Daniel Boyarins tes i boken är att judarna visserligen är en nation, men en diasporisk nation som inte behöver en egen nationalstat.

Boyarin är en amerikansk-israelisk intellektuell, emeritusprofessor vid University of California i Berkeley, som skrivit om en rad ämnen, som den rabbiniska litteraturen, judisk-kristna relationer och queerperspektiv på det judiska. Under den tid han bodde i Israel gjorde han upp med sin tidigare sionism och blev uttalad anti-sionist, motståndare inte bara till en judisk stat utan till alla nationalstater, som han definierar som "states that are founded on the principle that they belong to one nation and that one nation belongs to a certain territory" (s. 75).

Boyarin gör upp med föreställningen om att judendomen är en religion genom den välkända argumenteringen att vår vedertagna uppfattning om vad "religion" är bygger på protestantiska förutsättningar. Enligt dessa handlar religion om vad man tror på, vilka utsagor om Gud och tillvaron som man håller sanna. Judar har aldrig uppfattat det

på det sättet; de har bejakat en tradition som omfattar allt i livet, inte bara en från andra delar av tillvaron skild religiös sfär. När man på 1800-talet började tala om "judisk tro" (eller "mosaisk tro", ett uttryck som Boyarin inte använder) var det en eftergift till "a Lutheran concept of religion as faith or belief system, as opposed to corporate belonging", en modell som "places individual private faith and 'salvation' over corporate identity and places inner movement of the psyche over communal practices and 'doings'" (s. 40–41). Boyarin kallar denna för judar så illa passande "judiska tro", ganska fyndigt och något vanvördigt, för "Jewtheranism" (s. 38).

Inte heller är judarna, enligt Boyarin, en "ras", en blodsgemenskap där alla härstammar från samma förfäder. Det som binder judarna samman är i stället upprepade praktiker som att tala judiska språk, prata på ett visst sätt, kroppsspråk, berättelser, mattraditioner, sånger, ritualer och liknande.

I sitt motstånd mot en judisk nationalstat finner Boyarin stöd från oväntat håll: flera av de sionistiska ikonerna. Han stöder sig på ny forskning av framför allt den israeliske historikern Dmitry Shumsky som visar att Theodor Herzl (1860–1904) och andra tidiga sionister inte eftersträvade en judisk nationalstat utan judiskt självbestämmande. Boyarin är kritisk mot vissa av dessa visioner men tar fasta på förmågan att skilja mellan nation och stat, något som enligt honom allmänt saknas i dag.

Diaspora betraktas traditionellt som något negativt, fött ur ett historiskt trauma med fördrivning från ett hemland. Boyarin menar att det inte alls behöver vara så. Folk har i alla tider, ofta frivilligt, bott någon annanstans än i "hemlandet". Kopplingen till andra människor behöver inte vara till dem som bor i det faktiska eller föreställda hemlandet, utan till folk i andra länder. Diasporor kan *de facto* existera utan något "hemland". Livet i diaspora behöver, enligt Boyarin, inte präglas av saknad och förlust, utan av sällsynt kreativitet. Det bästa exemplet på det är den

babyloniska Talmud som kan sägas vara grunden för vad vi i dag kallar judendom. Den skapades i diaspora och studerades överallt där det fanns judar. Den blev det nya hemlandet.

I Boyarins vision om judarna som en diasporisk nation är det viktiga inte att slå fast vem som är jude utan att judisk kultur blomstrar och att judar kämpar för alla förtryckta, inte minst för dem (palestinier) som förtrycks av judar:

No more Federations; Councils; Leadership Committees; sociologists who study Jewish continuity by counting babies and checking out their mothers' "identity". Just Jews, singing, dancing, speaking, and writing in Hebrew, Yiddish, Judezmo, learning the Talmud in all sorts of ways, fighting together for justice for Palestinians and Black Lives Matter (s. 127).

Det här är en filosofisk, inte politisk bok. Boyarin lägger fram en vision, ett annat sätt att se på vad som är judiskt. Men han presenterar inget program för hur denna vision ska förverkligas. Ska staten Israel monteras ner? Ska den upphöra att vara en judisk stat? Hur ska det i sådant fall ske? Är det realistiskt? Och utifrån författarens utgångspunkter att det inte borde finnas nationalstater överhuvudtaget: är det judarna som ska gå före och avveckla sin nationalstat först?

Boyarins vision är inte ny. Den judiske tysk-amerikanske psykoanalytikern Erich Fromm (1900–1980) hade liknande tankar. Det som enligt honom gjort det judiska folket så kreativt och framgångsrikt var just det faktum att det saknade politisk makt och en egen stat. Rabbinen Marcus Ehrenpreis (1869–1951) hade en vision om judendomen som en kraft för förbrödning och fred mellan folken långt från territoriell erövring och militär ockupation, något som Göran Rosenberg lyft fram i *Rabbi Marcus Ehrenpreis obesvarade kärlek* (2021).

Den vision som Boyarin talar för ser onekligen utopisk ut. Det gjorde den sionistiska visionen också en gång. Intressant är att Boyarin avslutar hela boken med det berömda Herzlcitatet: "Om ni bara vill, så är det inte en dröm" (s. 129). Samma citat finns på försättsbladet till filosofen Omri Boehms betydligt mindre filosofiska och mer politiska bok *Haifarepubliken*, med liknande tankar som Boyarins.

Frågan är om det räcker med viljestyrka för att förverkliga den här drömmen.

Svante Lundgren
Docent, Lund

DOI: 10.51619/stk.v99i4.25768

Pehr Granqvist. *Tryggare kan ingen vara? Anknytning, religion, andlighet och sekularitet*. Stockholm: Fri tanke. 2023. 555 s.

För ganska många år sedan, närmare bestämt 2006, kontaktade jag Pehr Granqvist för att konsultera honom angående en uppsats i religionsvetenskap jag var i färd med att skriva med frågeställningen: "Vem söker sig till new age och varför?" Han skickade över ett antal artiklar i ett ämne som det då inte fanns så mycket forskning om, nämligen anknytningsteori och (olika former av) andlighet. Därför är det med stort intresse jag börjar läsa hans omfattande bok om hur forskningsläget ser ut nästan tjugo år senare. Granqvist är professor i psykologi vid Stockholms universitet och en internationellt erkänd forskare. Boken kom först ut i en engelsk upplaga: *Attachment in Religion and Spirituality* (2020).

Boken är indelad i fem delar. Den första avhandlar anknytning som ett arttypiskt fenomen, det vill säga något som är typiskt för oss människor. Enligt anknytningsteorin, som växt fram sedan 1950-talet, skapar nästan alla spädbarn "starka känslomässiga band – anknytning – till sina omvårdnadspersoner (oftast föräldrarna), som då blir barnets anknytningspersoner" (s. 43). Anknytnings-